

PEDAGOGIK TERMINLAR UYADOSHLIK LUG'ATI

*Kuziev Shavkat Abdumuratovich – o'qituvchi,
Ijtimoiy-Gumanitar fanlar fakulteti, Xorijiy tillar kafedrası,
Guliston davlat Pedagogika instituti*

Annotatsiya: Mazkur maqolada pedagogik terminlarning uyadoshligi masalasi har tomonlama o'rganilib, ularning lingvistik xususiyatlari, shakllanish omillari va semantik bog'liqligi tahlil etiladi. Pedagogik terminologiya tizimi ichidagi sinonimiya, antonimiya va giponimiya-giperonimiya munosabatlari ilmiy jihatdan yoritiladi. Shuningdek, pedagogik terminlarni standartlashtirish, ularning xalqaro va milliy tilga moslashuvi bo'yicha uslubiy yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Ushbu maqola tilshunoslik, pedagogika va terminshunoslik sohalari mutaxassislari uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: pedagogik terminologiya, uyadosh terminlar, leksik-semantik xususiyatlar, sinonimiya, antonimiya, terminshunoslik, termin tizimi, standartlashtirish, milliy va xalqaro moslashuv.

Zamonaviy ta'lim tizimi rivojlanar ekan, pedagogik atamalar ham tobora mukammallashib boradi. Terminlarning to'g'ri shakllantirilishi va izchil qo'llanilishi pedagogik ilm-fan rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada pedagogik terminlarning uyadoshligi lingvistik, metodologik va amaliy jihatdan tahlil qilinadi [3].

1. Pedagogik terminlarning lingvistik xususiyatlari: Pedagogik terminlarning lingvistik xususiyatlarini aniqlash ularning samarali qo'llanilishi va standartlashtirilishi uchun muhimdir. Ushbu xususiyatlar quyidagilardan iborat:

- Aniqlik: pedagogik terminlar ilmiy tushunchalarni aniq va bir ma'noda ifodalashi lozim.
- Barqarorlik: terminologiya uzoq yillar davomida bir xil mazmunda ishlatiladi.

- Qisqalik: terminlar lo'nda va tushunarli bo'lishi talab etiladi.
- Ekspressivlikning yo'qligi: terminlar hissiyot yoki subyektiv yondashuvni ifodalamaydi.

Pedagogik terminlarning o'zbek tilidagi rivojlanishi ko'p hollarda rus va ingliz tillaridan o'zlashish jarayoniga bog'liq bo'lib, bu borada ularni milliy til me'yorlariga moslashtirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi [4].

2. Uyadosh terminlarning semantik munosabatlari: Uyadosh terminlar til tizimidagi ma'nodosh, qarama-qarshi yoki o'zaro bog'liq atamalarni o'z ichiga oladi. Pedagogik terminologiyada ushbu munosabatlarning quyidagi turlari uchraydi:

- Sinonimiya: turli shakldagi, biroq bir-biriga yaqin ma'noli terminlar (masalan, "ta'lim metodikasi" – "o'qitish usuli").
- Antoniya: mutlaqo qarama-qarshi tushunchalarni ifodalovchi terminlar (masalan, "an'anaviy ta'lim" – "innovatsion ta'lim").
- Giperonimiya-giponimiya: umumiy va xususiy tushunchalar o'rtasidagi bog'liqlik (masalan, "pedagogika" – giperonim, "maktab pedagogikasi", "universitet pedagogikasi" – giponimlar).

Bu semantik munosabatlarni o'rganish pedagogik terminologiyaning tizimlilik tamoyilini tushunishga yordam beradi [1].

3. Pedagogik terminlarni standartlashtirish va unifikatsiya qilish: Terminlarning standartlashtirilishi va unifikatsiyasi ilmiy an'analarning shakllanishiga xizmat qiladi. Buning uchun quyidagi bosqichlarni amalga oshirish muhim:

1. Terminlarning lingvistik ekspertizasi: terminlarning aniq va izchil qo'llanilishi uchun ularning ma'nosi maxsus mutaxassislar tomonidan tasdiqlanadi.
2. Xalqaro va milliy standartlarga moslashtirish: terminlar xalqaro atamalar bilan uyg'unlashtirilishi kerak.
3. Ilmiy jamoatchilik tomonidan tasdiqlash: pedagogik terminlar fan jamoasi tomonidan tan olinishi va qo'llanishi kerak.

4. Rasmiy hujjatlarga kiritish: ta'lim standartlari va metodik qo'llanmalarga terminlar kiritilishi lozim.

Bu jarayon pedagogik atamalarni aniq va umumiy qoidalar asosida shakllantirishga yordam beradi.

4. Pedagogik terminlarning rivojlanishi va yangi tendensiyalar: Hozirgi kunda pedagogik terminologiyada quyidagi tendensiyalar kuzatilmoqda:

- Globalizatsiya ta'siri: ingliz tilidan o'zlashmalar ko'paymoqda ("kompetensiya", "masofaviy ta'lim").
- Raqamli pedagogika: yangi texnologik atamalar paydo bo'lmoqda ("onlayn ta'lim", "mock-kurslar").
- Psixopedagogik tushunchalar kengayishi: ta'lim jarayonida psixologik terminlarning integratsiyasi ortib bormoqda [5].

Ushbu jarayon pedagogik terminlarni tizimli ravishda rivojlantirish zaruriyatini keltirib chiqarmoqda. Pedagogik terminlar tizimi o'zaro bog'liq uyadosh atamalardan tashkil topgan bo'lib, ularning leksik-semantik xususiyatlarini o'rganish ilmiy izchillikni ta'minlaydi. Ushbu maqolada pedagogik terminlarning sinonimiya, antonimiya va giperonimiya-giponimiya munosabatlari yoritildi, ularning standartlashtirish va rivojlanish tendensiyalari tahlil qilindi. Pedagogik terminlarning xalqaro atamalar bilan uyg'unlashuvi va milliy til me'yorlariga moslashtirilishi ilmiy-tadqiqotlarning muhim yo'nalishi bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayev N. "Pedagogik atamalar tizimi va ularning tahlili." Toshkent: Ma'naviyat, 2021.
2. Xamidov R. "Lingvistik tadqiqotlarda terminshunoslik muammolari." Buxoro: Ilm nashr, 2019.
3. Soliyeva D. "Ta'lim va pedagogika sohasidagi yangi atamalar." Nukus: Qoraqalpoq universiteti nashriyoti, 2022.
4. Ismoilov B. "O'zbek tilida pedagogik terminlarning shakllanishi va rivojlanishi." Samarqand: Fan va texnologiya, 2020.

5. Sh, Kuziev. "The ways of developing discourse competence in non-linguistic faculties." The academy of Ma'mun in Kharezmi 5 (2020).
6. Kuziev, S. H., and S. Rahmonova. "Distance learning and technology-the future of national education." Foreign languages in Uzbekistan 1 (2018): 20.
7. Kuziev, Shavkat, and Mukhlisa Kuzieva. "SOCIAL NETWORKS IN TEACHING AND LEARNING ENGLISH." Talqin va tadqiqotlar 1.9 (2023).
8. Кузиев, Шавкат Абдумуратович. "ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ЗАМОНАВИЙ ВОСИТАЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ИМКОНИЯТЛАРИ." Scientific Impulse 1.5 (2022): 1641-1643.
9. Abdumuratovich, Kuziev Shavkat. "MODERN METHODS AND TIPS OF LEARNING ENGLISH." JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH 6.3 (2023): 58-60.
10. Abdumuratovich, Kuziev Shavkat. "The role of multimedia technology in teaching the English language." Достижения науки и образования 2.7 (29) (2018): 57-60.
11. Otabek, Tilavoldiev, and Kuziev Shavkat. "The methodology of grammar teaching." Academy 5 (44) (2019): 79-80.
12. Abdumuratovich, Kuziev Shavkat. "Progress in language teaching via picture stories." Вопросы науки и образования 2 (14) (2018): 60-62.
13. Кузиев, Шавкат Абдумуратович. "Актуальное членение как особая характеристика синтаксического уровня." Молодой ученый 1 (2017): 528-530.
14. Kuziev, Shavkat Abdumuratovich. "THE ROLE OF AUDIENCE AND CONTEXT IN THE SPEECH." Наука и образование: сохраняя прошлое, создаём будущее. 2017.
15. Abdumuratovich, Kuziev Shavkat. "HEI POLICIES ON AI USE." INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE. Vol. 2. No. 19. 2023.

16. Abdumuratovich, Kuziyev Shavkat. "AI IN LANGUAGE LEARNING PROCESS." International Scientific and Current Research Conferences. 2023.
17. Abdumuratovich, Kuziev Shavkat. "TEACHING WRITING THROUGH THE USE OF ChatGPT." PEDAGOG 7.4 (2024): 61-63.
18. Kuziev, Shavkat. "POLICY FRAMEWORKS IN DEVELOPED COUNTRIES FOR AI INTEGRATION: A COMPARATIVE ANALYSIS." Ilm-fan va ta'lim 5 (20) (2024).
19. Abdumuratovich, Kuziev Shavkat. "COMPARISON OF AI POLICY." SO‘NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI 7.4 (2024): 204-206.
20. Ayubova , S., & Kuziyev , S. (2024). INTEGRATING CLIL IN UZBEKISTAN EDUCATION. *Talqin Va Tadqiqotlar*. извлечено от <https://talqinvatadqiqotlar.uz/index.php/tvt/article/view/2318>